

ארוסה. (808)

והגמרא באה להוכיח שיעוד עושה אירוסין בלבד:

תא [בוא] **ושמע** ראייה לפשוט את הספק, ממה ששינו בברייתא לעיל: **"בבגדו בה"** – **כיון שפירש האדון את טליתו עליה לשם יעוד, אזי אם התגרשה ממנו בגט, שוב אינו רשאי האב למוכרה,** דברי רבי עקיבא.

ויש לדייק מדברי רבי עקיבא:

רק **זבוננו, הוא דלא מזבין לה.** דוקא לענין מכירה האב אינו רשאי לחזור ולמוכרה.

הא יעודי – מייעד לה!

אבל לענין קידושין, (813) האב רשאי לקדש אותה לאדם אחר. (814)

ונפקא מינה, יש הבדל בין אשה ארוסה לנשואה לענין שלשה דברים:

א. **ליורשה.** אשה נשואה שמתה, בעלה יורשה, ואילו הארוסה שמתה, אין הארוס יורשה. (809)

ב. **ולוטמא לה.** כהן מותר להטמא לאשתו הנשואה שמתה. אבל אינו רשאי להטמא לארוסתו שמתה. (810)

ג. **ולהפר נדריה.** אשה נשואה, בעלה מפר את נדריה לבדו. ואילו ארוסה, אין בעלה מפר את נדריה אלא יחד עם אביה [כשהיא נערה]. (811) (812)

ויש להסתפק ביעוד, **מאי,** מה הוא עושה? נישואין או אירוסין?

הללו?

יש לומר: לענין ההבדל הראשון הנ"ל [ארוסה שזנתה נסקלת, ונשואה נחנקת] – הגמרא לא הביאה זאת אגב שלעיל [י א] הגמרא מסתפקת בביאה האם היא עושה קדושין או נשואין ושם לא נאמרה נפקא מינה זו [מפני שאפילו אם ביאה עושה אירוסין בלבד ולא נישואין, בכל זאת אם זנתה אינה נסקלת מאחר שאינה "בתולה". וסקילה נאמרה בנערה בתולה מאורסה]. תוספות הרא"ש. [ועיין תירוץ נוסף בשיטה לא נודע למי].

ולענין ההבדל השני הנ"ל [לענין תרומה] – הגמרא לא הביאה זאת מפני שבענין יעוד אמה לא איכפת לנו אם היעוד עושה אירוסין או נישואין. ולעולם אינה אוכלת עד שייחד לה מקום לאכול בתרומה. ויש אומרים להיפך: שאפילו אם היעוד אינו עושה אלא אירוסין הרי זו אוכלת בתרומה מיד מפני שמדאורייתא ארוסה לכהן אוכלת בתרומה. וחכמים גזרו שמא ימזגו לה כוס ותשקה לאחיה או לאחיותיה [כדלעיל ה א], וכאן אין חשש כזה מאחר שהיא בביתו של האדון. מאירי. [ובגמרא לעיל י ב מובא שיש אומרים שמטעם אחר ארוסה אינה אוכלת בתרומה, ועיין היטב בשיטה לא נודע למי].

813. למרות שהגמרא אומרת "יעוד", פירש רש"י שכוונת הגמרא לקדושין שלא על ידי מכירה. וכן כתבו תוספות בפירוש ראשון. [ובעל כרחק אין לפרש את לשון "יעוד" כפשוטו, שהרי מאחר שהאב אינו יכול למכרה כיצד יוכל ליעדה? והלא אין יעוד אלא באמה בלבד!]

[ומלשון הריטב"א משמע שגרס בגמרא הא קדושי מקדש לה. ובפני יהושע מיישב את הגירסא שלפנינו כפשוטה. עיין שם, ובתוספות מובא פירוש נוסף בדברי הגמרא].

814. הדיוק הוא ממה שנאמר "לא יוכל למכרה". ואם נאמר שגם לקדשה אינו יכול היה ראוי שהכתוב יאמר "אין לו בה כלום". ריטב"א.

ותוספות כתבו שהדיוק הוא מפני שאם נאמר שאינו יכול

808. קשה: מאחר שהיעוד נעשה בכסף קנית האמה [כפי שמפרש רש"י, ויעוין בגמרא להלן], אם כן מדוע עלה בדעת רבה בר אבוב שיעוד יעשה נישואין? הרי ראוי לומר שכשם שבשאר נשים כסף אינו עושה אלא קדושין בלבד, כך גם יעוד אינו עושה אלא קדושין בלבד! [פני יהושע].

ויש לומר: מאחר שהאב מסר את בתו לאדון לאמה [וביד האדון ליעדה] הרי זה כאב שמסר את בתו לשלוחי הבעל להכניסה לרשותו, שמכאן ואילך דינה כנשואה [כמבואר במשנה במסכת כתובות מח ב]. ולפיכך יתכן שיעוד עושה נישואין. ומאידך, יתכן שדוקא מסירה לשם אישות דינה כחופה. אבל כאן המסירה היתה לשם מכירה ולא לשם נישואין, [ואפילו למאן דאמר להלן מעות הראשונות לקדושין ניתנו, בכל זאת בידו של האדון שלא ליעדה, ומסירתה אינה כמסירה גמורה לשם אישות]. ולפיכך רבה בר אבוב היה מסופק בדבר. [על פי שיטה לא נודע למי, וכיוצא בזה כתב המאירי, עיין שם עוד. ועיין פירושים נוספים בפני יהושע].

809. ארוסה שמתה בעלה אינו יורשה ואינו מיטמא לה, וכן בחייה בעלה אינו מפר את נדריה בלא אביה. [יבמות כט ב].

810. כהן אינו רשאי להטמא למת, אלא לאחד משבעת הקרובים המזכירים בספר ויקרא [כא א-ג] אחד מן הקרובים הללו היא "שאריו" דהיינו אשתו הנשואה, [תורת כהנים]. אבל לארוסתו אינו רשאי להטמא [יבמות שם].

811. כמבואר במסכת יבמות שם. ומקור הדבר נלמד במסכת נדרים [סו א, עד ב].

812. יש הבדלים נוספים בין אשה ארוסה לנשואה. כגון: [א] ארוסה שזנתה נסקלת, ואילו נשואה נהרגת בחנק. [ב] בת ישראל שנשאת לכהן אוכלת בתרומה, אבל בעודה ארוסה אינה אוכלת.

ומדוע הגמרא כאן לא הביאה נפקא מינה גם לדברים

שמסרה אביה למי שנתחייב ב"שארה כסותה ועונתה", דהיינו שקידשה לשם אישות, ועל ידי כך התחייב בעלה לתת לה כסות – **שוב אין** האב יכול למוכרה.⁽⁸¹⁶⁾

ואם כן, אין להוכיח מכאן שיעוד אירוסין עושה, שהרי רבי עקיבא לא דיבר כלל על יעוד האמה, אלא על קידושין.

ועתה הגמרא מנסה להוכיח מברייתא אחרת, שיעוד אירוסין בלבד הוא עושה:

תא [בוא] **שמע** ראייה לפשוט את השאלה ממה ששנינו בברייתא:

אין האב **מוכרה** [את בתו] **לאחד מן הקרובים** שאסור לה להנשא להם באיסור עריות.⁽⁸¹⁷⁾ היות ונאמר בענין אמה עבריה [שמות כא] "אשר לא [לו] יעדה".⁽⁸¹⁸⁾

ולכן, אי אפשר לאב למכור את הבת אלא לאדון שיוכל להתקיים בו כל האמור בפרשת אמה עבריה. והואיל ואין קידושין תופסין בקרובים, אין האב יכול למכור את בתו לקרובים, כיון שלא יתכן לקיים אצלם מצות יעוד.

אלו דברי תנא קמא.

ויש ללמוד מכאן שהיעוד שייעדה האדון אינו עושה אלא אירוסין.

כי אי אמרת יעוד **נישואין עושה**, לא יתכן שיכול האב לחזור ולייעדה, שהרי **כיון דנישאת בתו – שוב אין לאביה רשות בה**.

ואפילו לאחר שהתגרשה מבעלה, אינו יכול האב לחזור ולקדשה לאדם אחר!⁽⁸¹⁵⁾

ואם כן, האיך האב יכול לקדש את בתו לאחר שהתייעדה והתגרשה?

אלא לאו, שמע מינה, הלא תלמד מכאן, שיעוד **אירוסין** בלבד הוא **עושה**. ולכן גם אם התייעדה, והתגרשה – האב רשאי לקדשה לאחר!

ודחינן: **אמר רב נחמן בר יצחק**, לעולם יתכן שיעוד עושה נישואין. ויש לפרש את דברי רבי עקיבא באופן אחר:

הכא, מה שאמר רבי עקיבא "כיון שפירש טליתו עליה", אין מדובר ביעוד שהאדון מיעד את אמתו לאשה. אלא **בקידושין דעלמא קאי**, בקידושי קטנה שלא נמכרה לאמה מדובר.

והכי קאמר, וכך התכוין רבי עקיבא לומר: **כיון**

פריסת בגד, שמאחר שהאמה ברשות האדון משעה שקנאה הרי בשעה שמיעדה הוא זן ומפרנס אותה, והרי זה כפורס טליתו עליה [ראה לעיל הערה 797]. אבל בקידושין רגילים האשה לא נכנסת לרשותו עד שימסרנה אביה לחופה, ולפיכך לכאורה לא שייך בזה לשון פריסת בגד. ומטעם זה הוסיף רב נחמן בר יצחק "כיון שמסרה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה". והיינו מאחר שהבעל יתחייב בכסותה לפיכך נאמר עליו לשון "בבגדו בה", ואגב שהוצרך לומר "כסותה" הוסיף ואמר גם "שארה ועונתה" מאחר ששלושת החיובים הללו באים כאחד.

וצריך לומר שלפי תירוץ רב נחמן בר יצחק הברייתא הזאת סוברת שחיוב שאר וכסות הוא מדאורייתא. אך יש ליישב גם כדעת האומר שחיוב שאר וכסות הוא מדרבנן. והלשון "למי שנתחייב בשארה" וכו' לאו דוקא, אלא הכוונה למי שרגיל לתת לה שאר כסות ועונה. [ובזמן התורה למרות שהבעלים לא היו חייבים בזה, בכל זאת היו רגילים לתתם לה]. [הרש"ש ב"ה כיון שפירש מפרש את הגמרא בדרך אחרת].

817. והם נמנו בתורה בספר ויקרא פרק יח.

818. כתיב "לא" וקרי "לו". והיינו – שהיה ראוי לו ליעדה [רש"י על התורה].

לקדשה אם כן מדוע שנינו "שוב אינו יכול למכרה"? הרי זה פשיטא! שהרי אם לקדשה אינו יכול כל שכל שלא יוכל למכרה. [שהרי למכרה אינו יכול אלא בזמן שהיא קטנה לפני שהביאה סימני נערות. ואילו לקדשה הוא יכול גם בימי נערותה כדלעיל ג ב וברש"י שם. כן נראה לפרש את כוונת דברי תוספות].

815. לענין נדרים מצאנו במקרא בפירוש שבת שנשאת והתאלמנה או התגרשה אינה חוזרת לרשות אביה. שנאמר [במדבר ל י]: "ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה" [כלומר: אין אביה מיפר את נדריה].

ולענין ירושה – נאמר [במדבר כז יא]: "...לשאריו... וירש אותה". חז"ל דרשו מהכתוב שהבעל יורש את "שאריו" דהיינו אשתו. [בבא בתרא ק"א ב. עיין שם כיצד הגמרא דורשת זאת]. רש"י. [וכוונתו ש"שאריו" היינו אשתו הנשואה ולא הארוסה. ולפי זה גם לענין ליטמא לה יש לומר שמאחר שנאמר שם "שאריו" היינו דוקא אשתו הנשואה. ולא הארוסה].

816. לשון הגמרא קשה: מדוע הגמרא הוצרכה להוסיף כאן "כיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה"? די היה במה שכבר אמרנו "הכא בקידושין בעלמא קאי"!

ופירש הריטב"א: לפי מה שהגמרא הבינה תחילה שמדובר כאן ביעוד מובן שלשון "בבגדו בה" יכול להתפרש מלשון

שקדשה את עצמה שלא על ידי אביה, ומת אותו אדם שנתקדשה לו, אם כן קשה:

וכי לקטנה זאת, "אלמנה" קרי לה הכתוב? וכי אפשר לקרוא לה "אלמנה"? הרי מן התורה אין מעשה קטנה כלום, ונמצא שלא היתה מקודשת כלל!

ואלא שמא תתרץ שמדובר דקדשה אביה?

הרי גם על כך יש להקשות:

מאחר שאביה כהר קדשה פעם אחת — **מי מזבין לה?**

וכי הוא יכול אחר כך למכרה לאמה?!

והא שנינו לעיל, שאין אדם מוכר את בתו לשפחות לאחר שמסרה לאישות! (821)

ואמר [ותירץ על כך] **רב עמרם אמר רבי יצחק: הכא, האלמנה המוזכרת בברייתא, היא אלמנה שהתקדשה לבעלה בקדושי יעוד, שהאב מכרה לאמה, והאדון יעדה לאשה, והתאלמנה ממנו.**

ואף על פי שאין האב מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, זה רק כאשר האב עצמו מכרה לאישות, שאז אינו רשאי למכרה לשפחות.

אבל כאן האב מכרה לשפחות ולא לאישות, והאדון הוא זה שייעדה לאישות לאחר מכן. ולפיכך אם התאלמנה מהאדון, בידו של האב למכרה אחר כך לשפחות, הואיל והוא עצמו לא מכרה בפעם הראשונה לאישות אלא רק לשפחות.

ובכך מתורצים דברי הברייתא.

משום [בשם] **רבי אליעזר אמרו, האב מוכרה לקרובים, ואין צורך שיוכל להתקיים בה כל האמור בפרשת אמה עבריה. אלא הכתוב רק אמר, שאם האדון רוצה לקחת את אמתו לאשה, בידו ליעדה.**

ומוסיפה הברייתא: **ושוין, בין רבי אליעזר ובין תנא קמא, מודים הם בדבר הזה:**

שמוכרה לבתו, גם אם היא אלמנה — לכהן גדול. על אף שאסור לו ליעדה, שהרי הוא מצווה לישא אשה בתולה, ולא אלמנה.

וכן שוים הם, שיכול האב למוכרה גם אם היא גרושה וחלוצה — **לכהן הדיוט.** (819)

ואף על פי שכהן גדול אסור באלמנה, וכהן הדיוט אסור בגרושה וחלוצה, בכל זאת האב יכול למכרה להם, כי שייך בהם יעוד, אם כי הוא יעשה בעבירה.

כי אם הם יעברו ויקדשו אותה לאשה, קידושיהם קידושין, אף על פי שהיא אסורה להם, מפני שהקידושין תופסים בחייבי לאוין. (820)

עד כאן דברי הברייתא.

ושאלו בבית המדרש על דברי הברייתא:

הברייתא אמרה "ושוין שמוכרה אלמנה לכהן גדול", ומוכח שמדובר כאן שהקטנה הזאת כבר התקדשה פעם אחת, ומת בעלה, והתאלמנה ממנו.

ויש לדון: האני אלמנה — היכי דמי?!

באיזו אלמנה מדובר? כלומר, באיזו דרך היא התקדשה לבעלה?

אילימא דקדיש נפשה, אם נאמר שמדובר בקטנה

821. זו דעת רבי עקיבא בברייתא דלעיל. אך רבי אליעזר חולק עליו. והגמרא כאן מקשה על דברי הברייתא מדברי רבי עקיבא ולא רצתה להעמיד את הברייתא כשיטת רבי אליעזר, מפני שרבי אליעזר "שמותי" הוא [מתלמידי בית שמאי] ואין הלכה כמותו [רש"י להלן יט א ד"ה ולרב נחמן].

ולהלן בגמרא [יט א] יש מי שמתרץ את דברי הברייתא כשיטת רבי אליעזר.

[ועיין פירוש נוסף בתוספות יט א ד"ה במאי לשיטת רבנו [תם].

והקשה בשיטה לא נודע למי: כיצד הגמרא העמידה את דברי הברייתא כרבי עקיבא? והלא רבי עקיבא סובר שקדושין תופסין בחייבי לאוין [להלן סח א], ואם כן, מדוע הברייתא מחלקת בין איסורי אלמנה וגרושה לאיסור שאר עריות? והרי

819. וכן לכהן גדול, וכוונת הברייתא שאפילו כהן הדיוט אסור בגרושה וחלוצה.

820. זו דעת רוב התנאים [מלבד רבי עקיבא הסובר שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. להלן סח א].

ומקורם: שנאמר [דברים כא טו]: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה" וגו'. וכי יש אהובה ושנואה לפני המקום? אלא, "אהובה" היינו אהובה בנישואיה, ו"שנואה" היינו שנואה בנישואיה. וקידושין תופסין בה שנאמר בה: "כי תהיינה" וגו'. ומכאן שקדושין תופסין בחייבי לאוין. ומכל מקום ערוה שנענשים עליה כרת אין קידושין תופסין בה להלכה. [כמבואר להלן סו ב סז ב].

אלמנה לכהן גדול", ופירש רב עמרם שמדובר בקטנה שנתקדשה בקידושי יעוד, והאב רשאי למכרה לאחר שהתאלמנה מהאדון לשפחה, מאחר שלא הוא מכרה לאישות אלא האדון.

והנה, לדעת חכמים הסוברים שבשעת קניית האמה, האדון משלם לאב מעות גם עבור קידושיה, נמצא שהאב הוא זה שקידשה על ידי שקיבל את המעות מן האדון. ואם כן, בודאי אין הוא רשאי למכרה לשפחות לאחר אישות. וזה שלא כדברי רב עמרם.

ולפיכך מוסיף רב עמרם ואומר:

והברייתא דלעיל נאמרה **אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר: מעות הראשונות** [שהאדון שילם לאב בשעת קניית האמה], **לאו לקידושין ניתנו**, אלא עבור מעשה ידיה בלבד.

ולפיו נמצא, שהאב לא מכרה לאישות, אלא לשפחות בלבד. אלא האדון הוא זה שקדשה אחר כך, על ידי שמחל לה על חיוב עבודתה, ולפיכך האב רשאי למכרה, משהתאלמנה מהאדון, לשפחות.

עד כאן הגמרא הביאה את דברי הברייתא ואת הסברו של רב עמרם.

ומתוך הדברים הללו, הגמרא מוכיחה שיעוד עושה אירוסין בלבד ולא נישואין.

שהרי, **אי אמרת יעוד נישואין עושה**, אזי קשה:

הלא **כיון שעל ידי יעוד היא נישאת, שוב אין לאביה רשות בה**.⁽⁸²²⁾ שהרי קטנה שנישאה, יוצאת מרשות אביה לגמרי!⁽⁸²³⁾ ואיך יתכן שהאב ימכור את בתו לאמה לאחר שהיא התייעדה?

אלא, בהכרח, היעוד אינו עושה אלא אירוסין בלבד, ולפיכך לאחר שהתגרשה, אביה רשאי למכרה, מאחר שלא יצאה מרשותו לגמרי.

ודוחה הגמרא את הראיה שיעוד אירוסין עושה –

ואולם, מה שאמרנו שאם האב מכר את בתו לאמה, והתייעדה, רשאי הוא לאחר מכן למכרה לשפחות – דבר זה אינו מוסכם על דעת הכל, אלא הוא תלוי במחלוקת התנאים דלהלן:

יש לדון בענין "יעוד", כשהאדון מייעד את האמה ואומר לה "הרי את מיועדת לי" – על ידי מה חלין הקידושין? והרי באותה שעה הוא לא נותן לה שום דבר!

ודבר זה מתברר מתוך דברי הברייתא דלהלן [יט ב]:

תנו רבנן: כיצד מצות יעוד? – אומר לה בפני שנים [עדים]: הרי את מקודשת לי".

ויכול לומר לה זאת אפילו בסוף שש [שנות עבודת האמה], ואפילו סמוך לשקיעת החמה [של היום האחרון]. אלו דברי חכמים.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: [רק] אם יש שהות ביום [האחרון] כדי [שהאמה תספיק] לעשות עמו [עבודה שהיא] שוה פרוטה – מקודשת. ואם לאו – אינה מקודשת.

כלומר, לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, האדון מקדש את האמה בכך שהוא מוחל לה על חיוב עבודתה, ואותה מחילה שוה ממון. והרי זה כאילו נתן לה פרוטה.

ולכן, רק אם נשאר עליה חיוב לעבוד עבודה השוה פרוטה, הרי זו מקודשת בה. אבל אם בא לקדשה בסוף היום האחרון, ולא נשאר בעבודתה שוה פרוטה – אינה מקודשת.

אבל, חכמים סוברים שהאדון אינו מקדש את הבת במחילת חיוב עבודתה, אלא, כשהאדון שילם לאב מעות בשעה שקנאה לאמה, אזי המעות הללו נתנו מלכתחילה גם עבור קידושיה. והאדון מקדשה על ידי מעות קנייתה, שהן מהוות גם מעות קידושין.

ועתה נחזור לדברי הברייתא דלעיל: "ושוין שמוכרה

822. כתובות מג ב במשנה. [רש"ש].
823. בענין נדרים מצאנו שבת שנשאת יוצאת מרשות אביה ואפילו לאחר שהתגרשה אינה חוזרת לרשותו: שהרי, אב מפר את נדרי בתו ומשנשאת אינו יכול להפר לה אפילו משנתגרשה. שנאמר: "ונדר אלמנה וגרושה כל אשר נדרה יקום עליה" [במדבר ל י].
וכן, בענין ירושה אב יורש את בתו כל זמן שלא נשאת.

גם באיסורי אלמנה וגרושה אין תופסין קידושין!
ותירץ: הגמרא הניחה שהברייתא סוברת כרבי עקיבא לענין שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, וחולקת עליו בענין תפיסת קידושין – שלדעת הברייתא קידושין תופסין בחייבי לאוין. [כנראה הגמרא פירשה כן מפני שהלכה כרבי עקיבא לענין שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות. ואין הלכה כמותו בענין תפיסת קידושין בחייבי לאוין].

אבל בנישואין שנישאת מאליה, לא התחדש בתורה דין זה.

ולכן, אם התגרשה – בידו של אביה לחזור ולמכרה לאמה!

כלומר, בין אם נאמר שיעוד אירוסין עושה, ובין אם נאמר שיעוד נישואין עושה, בהכרח יש צורך לחלק בין קידושין ונישואין שנעשו על ידי האב, לבין יעוד, שנעשה שלא על ידי האב, אלא על ידה.

ונמצא, שאין להוכיח מדברי הברייתא הזאת שיעוד עושה אירוסין!

אך אותו אמורא שהוכיח מדברי רב עמרם שיעוד אירוסין עושה, חוזר ומיישב את דבריו:

האי מאי, במה אתה המקשן בא לדחות את דברי? – בכך שאתה טוען, כשם שיש לחלק בין אירוסין האב לאירוסין שהתארסה מאליה, כך יש לחלק בין נישואי האב לנישואין שנישאת מאליה.

אך, באמת אין להשוות בין אירוסין לנישואין כלל:

שהרי, **בשלמא**, אמנם נכון לומר שאירוסין מאירוסין שאני.

והיינו, שדין מכירתה לאחר אירוסין שהתארסה מאליה, שונה מדין מכירתה לאחר אירוסין אביה.

זאת, מפני שבת שהתארסה, עדיין אינה יוצאת מרשות אביה לענין כל הדברים, שהרי היא ממשיכה להיות ברשותו – ליורשה⁽⁸²⁴⁾ להטמא לה⁽⁸²⁵⁾ ולהפר נדריה עם בעלה⁽⁸²⁶⁾ מלבד לענין מכירתה.

ואם כן, מסתבר כי מה שהאב אינו יכול למכרה לאחר שאירסה, אין זה משום שהיא יצאה מרשותו, אלא חידוש הוא, שהחמירה התורה עליו שלא ימכרנה.

ואלא מאי, מה אתה מוכיח מדברי הברייתא, שיעוד אירוסין עושה? הרי גם לפי דבריך יש לשאול על הברייתא:

הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות!

והרי כאן היא התארסה כבר על ידי יעוד! ומדוע האב יכול למכרה לאמה אחר שהתאלמנה?

אלא, מאי אית לך למימר, מה יש לך לומר לחלק, כדי לתרץ –

שאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה.

יש הבדל בין אירוסין שהבת מארסת עצמה, שלא על ידי האב, לבין אירוסין שהאב אירס אותה.

כי רק באירוסין שהאב אירס אותה, התחדש בתורה ששבה "אינו מוכרה לשפחות אחר אישות".

אבל באירוסין שהתארסה היא עצמה מאליה, לא התחדש בתורה שאינו מוכרה לשפחות אחר אישות.

ואם כן, יש לדחות את ההוכחה שהוכחת שיעוד אירוסין עושה:

כי **אפילו תימא** [תאמר] שיעוד **נישואין עושה**, אין להקשות כיצד אביה חוזר ומוכרה, והרי "כיון שנישאת, שוב אין לאביה רשות בה".

שהרי יש לתרץ כעין מה שאתה מחלק, **שאני נישואין דידה מנישואין דאביה!**

יש הבדל בין נישואין שהבת נישאת מאליה, שלא על ידי האב, לבין נישואין שעל ידי האב.

כי דוקא בנישואין שעל ידי האב התחדש בתורה ש"כיון שנישאת, שוב אין לאביה רשות בה".

היא בתו.

תוספות כאן כתבו שמהתארסה עדיין היא ברשות האב ליורשה ולהטמא לה. ולכאורה נקטו כאן "ליטמא לה" אגב שיטפא. שהרי במקרא לא הוזכר שום חילוק בין בתו נשואה לבתו שאינה נשואה. [רק באחותו מוזכר חילוק. עיין בפסוקים שם ובשלחן ערוך יורה דעה שע"ג ד]. וכן מדברי שלחן ערוך [שם] משמע שכהן מיטמא אף לבתו הנשואה.

826. אב מפר את נדרי בתו, ומשהתארסה אינו יכול להפר נדריה לבדו, אבל הוא מפרם עם האב, כמבואר בתורה בתחילת פרשת מטות [במדבר כז] וברשי" שם.

ומשנשאת ומתה הבעל יורשה, שנאמר: "יורש אותה" [במדבר כז יא]. ודרשו חז"ל: מכאן שהבעל יורש את אשתו. [ב"ב קיא ב].

ומכאן, שבת שנשאת יוצאת מרשות אביה לגמרי לכל דבר. [על פי רש"י].

824. אב יורש את בתו שמתה, ואפילו אם מתה לאחר שהתארסה. אבל אם נשאת ומתה אינו יורשה, כמבואר לעיל בהערה הקודמת.

825. כהן אסור להטמא למתים אלא לשבעת הקרובים המזכירים בתחילת פרשת אמור [ויקרא כא] ואחת מן הקרובים

ולפיכך שואלת הגמרא:

ולרב נחמן בר יצחק, דאמר אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה, מעות הראשונות לקידושין ניתנו, אם כן היעוד נעשה על ידי האב, ואין האב מוכר את בתו לשפחות לאחר שמכרה לאישות.⁽⁸²⁹⁾ ונמצא שאין האב יכול למכור את בתו לשפחות לאחר שנתאלמנה מן היעוד.

ואם כן קשה: **במאי מוקים לה?** באיזה אופן יעמיד רב נחמן בר יצחק את דברי הברייתא, שהאב יכול למכור את בתו כשהיא אלמנה? והרי אין אדם מוכר את בתו לשפחות לאחר שמכרה לאישות!

ומתרצינן: רב נחמן בר יצחק, **מוקים לה** מעמיד את דברי הברייתא, כדעת **רבי אליעזר** [לעיל תחילת יח ב]. **דאמר** רק לשפחות אחר שפחות הוא דלא **מזבין לה**. רק לשפחות אחר שפחות אין האב רשאי למכור את בתו,⁽⁸³⁰⁾ אבל **לשפחות אחר אישות, מצי מזבין לה**. האב רשאי למכרה לשפחות לאחר שמכרה לאישות.

ולפי זה, יש להעמיד את דברי הברייתא באב שקידש את בתו, ואפילו בקידושין בעלמא, ולא ביעוד.⁽⁸³¹⁾

והגמרא מביאה ספק נוסף בענין יעוד:

נאמר בתורה בענין יעוד [שמות כא]: "ואם לבנו יעדנה". מכאן שהאדון יכול ליעד את האמה העבריה לבנו.

וכשהאדון מיעד את האמה לעצמו, בודאי הוא עושה זאת כשהוא גדול ולא כשהוא קטן. שהרי אין מעשה קטן כלום.⁽⁸³²⁾

ולכן, מסתבר לצמצם את חידוש התורה בענין מכירתה, ולהעמידו רק לאחר אירוסין שנעשו על ידי האב, ולא לאחר אירוסין שנכשו על ידה.⁽⁸²⁷⁾

אלא, אבל, נישואין מנישואין, מי שאני?

וכי יש לחלק בין נישואי אביה לנישואין שנישאת מאליה?! הלא נישואין מוציאין את הבת לגמרי מרשות אביה, ואין חילוק בין מכירתה לשאר הדינים, ולא מסתבר לחלק בין נישואין שהשיאה אביה לנישואין שנשאת מאליה!

ומאחר ששנינו האב מוכרה לשפחות לאחר שנתאלמנה, והסביר רב עמרם שמדובר לאחר קידושי יעוד, אם כן מוכח שיעוד אינו עושה אלא אירוסין בלבד. שהרי אם נאמר שהיעוד עושה נישואין, איך יתכן שהאב ימכרנה? והרי היא כבר יצאה מרשותו לגמרי על ידי הנישואין!

ומוכח מכאן, שיעוד עושה אירוסין בלבד, ולא נישואין!

עד כה הגמרא הסתמכה על ביאורו של רב עמרם, שביאר את הברייתא⁽⁸²⁸⁾ בקידושי יעוד, וברבי יוסי ברבי יהודה שאמר "מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו".

ונמצא שלא האב קידש את בתו, אלא האדון מקדשה בעצמה, על ידי מחילת חיוב עבודתה.

ודברי רב עמרם מבוססים על ההנחה שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה "מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו".

אך להלן חולק רב נחמן בר יצחק על הנחה זו, וטובר שאף רבי יוסי ברבי יהודה מודה שמעות הראשונות לקידושין ניתנו [ולהלן יתבאר טעמו].

כדברי רבי אליעזר, מפני שרבי אליעזר שמותי הוא [מתלמידי בית שמאי] ואין הלכה כמותו. רש"י. [ועיין לעיל הערה 821].

[יש מפרשים ש"שמותי" היינו מתלמידי בית שמאי, ויש מפרשים ש"שמותי" היינו מלשון שמתא ונידוי, כלומר: חכמים נידוהו, עיין רש"י ותוספות שבת קל ב].

832. בפשטות גם לקנות אמה אינו יכול כשהוא קטן, אך הראשונים נחלקו אם קטן קונה כשדעת אחרת מקנה לו. [כשאחר מקנה לו את בתו לאמה]. ויש אומרים שקטן קונה בזה מן התורה. [תוספות, סוף ד"ה אומר, אבל מהריטב"א מוכח שלא כדבריהם כדלהלן הע' 865. ועיין ח"י הגרנ"ט סימן צא]. אך מכל מקום הכל מודים שקטן אינו יכול לקדש לעצמו אשה. [ועיין מצפה איתן ד"ה מה הוא גדול].

827. על פי תוספות בהסבר דברי רש"י, וריטב"א. [ועיין מהרש"א על תוספות ד"ה בשלמא ופני יהושע שם].

828. ששנינו: "ושוין שמוכרה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט".

829. לדעת רבי עקיבא שהלכה כדבריו, וכנ"ל הערה 821, עיין שם.

830. שרבי אליעזר דורש את "בבגדו בה" מלשון בגידה, כלומר: שבגד בה בכך שמכרה לשפחה. רש"י.

831. ועד עתה הגמרא העדיפה להעמיד את הברייתא שלא

ושנו על כך בברייתא:

א. "איש" – מלמד כי דוקא איש גדול שנאף את אשת איש חייב מיתה, **פרט לקטן**.⁽⁸³⁴⁾

"אשר ינאף את אשת איש" – אין חיוב מיתה אלא בניאוף עם אשה השייכת ל"איש", שהוא גדול, **פרט לאשת קטן**.

עד כאן דברי הברייתא. ורבי זירא הבין, שמיעוט הכתוב "פרט לאשת קטן", המלמד שהבא על אשת קטן פטור ממיתה, הוא משום שאין מעשה קטן כלום, וקטן המקדש אשה לא עשה כלום, ונמצא שאינה אשת איש כלל.⁽⁸³⁵⁾

לפיכך מוכיח רבי זירא מכאן שאין אדם מייעד אשה לבנו הקטן, שהרי –

ואי אמרת שמייעד אדם אשה לבנו הקטן, אם כן, מצינו אישות [של אשת איש] לקטן, כגון שייעד לו אביו את האמה, ומדוע הכתוב פטר את הבא על אשת הקטן ממיתה מחמת שאין אישות לקטן?

ודוחה הגמרא את ראייתו של רבי זירא:

אדרבה! יש לתמוה על דבריך:

ואולם כשהאדון מייעד את האמה לבנו, בענין זה **בעי** [שאל] **ריש לקיש**:

מהו שמייעד אדם לבנו קטן? האם האדון יכול לייעד את אמתו לבנו כשהבן קטן? שהרי היעוד נעשה על ידי דעת האדון, שהוא גדול, ויתכן שלא איכפת לנו מכך שבנו קטן.⁽⁸³³⁾

וצדדי הספק הם:

מצד אחד, "אם לבנו יעדנה", **אמר רחמנא**, ולא אמר "לבנו הגדול". ומשמע שיכול לייעדה לבנו **כל דהו**, ואפילו הוא קטן, יכול הוא לייעד לו את האמה העבריה, שקנה.

או, דילמא שמא יש לדייק מהכתוב להיפך: "**בנו**" – **דומיא דידיה**. שיעוד לבן צריך להיות דומה ליעוד האדון עצמו.

מה, כמו שהוא, האדון עצמו, הרי הוא גדול, **אף** היעוד לבנו, מדובר בו בבנו שהוא גדול!

אמר רבי זירא תא שמע ראייה לפשוט ספק זה מברייתא:

נאמר בענין איסור אשת איש [ויקרא כ]: "ואיש אשר ינאף את אשת איש, אשר ינאף את אשת רעהו, מות יומת הנואף והנואפת".

מפני שהאשה נהרגת על ידו. תוספות. [כוונתם כעין מה ששינוי במסכת סנהדרין בענין בהמה הנרבעת שהיא נסקלת. ושאלו במשנה: "אם אדם חטא, בהמה מה חטאה?" ותיירו: "לפי שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל. דבר אחר: שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו שנסקל פלוני על ידה". ותוספות שכתבו כאן שהאשה נהרגת על ידו היינו שכשהקטן יעבור בשוק יאמרו זהו שנסקלה פלונית על ידו. וכן מבואר מתוספות ערכין ג א ד"ה למעוטי. ועיין שם עוד].

[ב] בענין איסור ערוה האדם נענש על ההנאה, ואפילו מתעסק בעריות [שלא מדעת] חייב [כריתות יט ב], ולפיכך היה עולה בדעתנו לחייב קטן אף על פי שאין בו דעת והרי הוא כמתעסק. [ריטב"א שם הראב"ד ועיין קובץ שיעורים ואילת השחר].

[ג] הכתוב מדבר בקטן פחות מבן תשע שנים ויום אחד. ובא להשמיענו שאף האשה הנבעלת פטורה מפני שאין ביאת קטן פחות מבן תשע שנים נחשבת ביאה. [הראשונים בשם ר"א אב"ד. ועיין מהרי"ט].

835. ודעת רבי זירא הכתוב "אשת איש" מלמד את זה גופא שאין אישות לקטן ולפיכך הבא על אשתו פטור שהרי היא אינה אשתו. [כן מוכח מדברי שיטה לא נודע למי להלן בדחית

833. אפילו כאשר הבן גדול יש חידוש בכך שאביו יכול לייעד לו את השפחה, שהרי להלכה מעות הראשונות לקידושין ניתנו, ואם כן היה ראוי לומר שאין האב יכול לייעד אשה לבנו אלא אם כן הבן עשאו שליח בשעת קניית האמה. אך באמת לא צריך שהבן יעשה את אביו שליח בקנייתה, ובכל זאת האב יכול לייעד לו אשה, נמצא שיש חידוש בקידושי יעוד, שהאב יכול לייעד אשה לבנו שלא בשליחותו ולפיכך הגמרא הסתפקה שמא האב יכול לייעד אף לבנו הקטן, מפני שלענין יעוד הבן עומד במקום האב לגמרי ואין לחלק בין גדול לקטן. [על פי פני יהושע].

[נראה להוסיף ולבאר, שמאחר שיעוד הבן נעשה בשעת הקניה שלא בשליחות הבן ושלא מדעתו, נמצא שאין צורך בדעת הבן לקידושין. ומאחר שאין צורך בדעת, אין חסרון בכך שקטן אינו בר דעת, ואין חילוק בין קטן לגדול בענין זה]. ועיין מנחת יהודה להלן ד"ה תא שמע.

834. קטן פטור מכל עונשין שבתורה. ואם כן קשה: מדוע הכתוב הוצרך להשמיענו שקטן שנאף פטור? והרי קטן פטור מכל עונשין שבתורה, ומדוע הייתי סבור לחייבו לולי הפסוק? הראשונים תירצו כמה תירוצים:

[א] למרות שקטן אינו בר דעת ואין להענישו על מעשיו, בכל זאת הייתי אומר שקטן שבעל אשת איש גדולה חייב,

ביבם בן תשע שנים ויום אחד, הבא על יבמתו, עסקינן.

מדובר באשה שייבם אותה יבם קטן, שהיות והיא זקוקה מן התורה לביאתו כדי לייבמה, היא נקנית לו בביאה, והרי היא אשתו מן התורה, ואם מתה, הוא יורשה כאשתו.⁽⁸³⁷⁾

[אך רק אם היה היבם בן תשע שנים ויום אחד הוא קונה אותה, כי מאחר שהיבום נעשה על ידי ביאה, לא יכול להיות יבום בקטן אלא משנעשה בן תשע שנים ויום אחד, שמגיל זה ואילך ביאתו מוגדרת "ביאה". אבל קטן שגילו הוא פחות מכן תשע שנים, אין ביאתו מוגדרת "ביאה", ולפיכך לא קנאה].

מהו דתימא, לולי דברי הכתוב היית יכול לומר: כיון דמדאורייתא חזיא ליה [ראויה היא לו ליבום],⁽⁸³⁸⁾ ומשנעשה בן תשע שנים ויום אחד ביאתו

ואלא מאי מה אתה רבי זירא אומר? שאינו מייעד לבנו הקטן?

אם כן קשה: **אמאי קא ממעט ליה קרא?** מדוע הכתוב הוצרך למעט את הבא על אשת קטן? והרי אין מציאות של "אשת קטן" כלל!⁽⁸³⁶⁾

ומכח קושיא זו, מוכיחה הגמרא מדברי הברייתא, שמייעד אדם אשה לבנו הקטן:

תיפשוט מינה, יש להוכיח מדברי הברייתא, דמייעד אדם אשה לבנו הקטן, ולפיכך הוצרך הכתוב למעט את הבא על אשת קטן מחיוב מיתה, שהרי אם תאמר שאינו מייעד, אין מציאות של אשת קטן כלל!

ודחינן: **אמר רב אשי: הכא, הכתוב הממעט את הבא על אשת הקטן, אינו מדבר באדם שייעד אשה לבנו הקטן, אלא —**

מאחר שאין צריך את דעת היבם, אין לחלק בין יבם קטן לגדול ואף יבם קטן קונה את היבמה. [רמב"ן יבמות צו א.]. ועיין להלן בהערה הבאה.

838. הראשונים דייקו מדברי רש"י שביאת יבם בן תשע ויום אחד קונה את היבמה להיות כאשתו מדאורייתא. ותמהו בעלי התוספות: במסכת יבמות [צו ב] אמרינן "עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול". ו"מאמר" היינו קדושין מדרבנן ביבם שאין היבמה קנויה לו באותם קדושין אלא נאסרת על שאר האחים מדרבנן על ידי ה"מאמר", וכיוצא בזה ביאת בן ט' אינה קונה את היבמה לכל דבר, אלא היא נחשבת מדרבנן כאשתו לענין שנאסרת על שאר האחים [היבמים], אבל אינה קנויה לו לענין ליורשה וליטמא לה.

ולפיכך פירשו התוספות: אמנם אליבא דאמת יבום הקטן אינו קונה מדאורייתא, אך לולי דברי הכתוב "אשת איש — ולא אשת קטן" היינו חושבים שיבום הקטן מועיל, ובא הכתוב "אשת איש" ולימד שיבום הקטן אינו כלום ואין היבמה קנויה לו, ולפיכך הבא על היבמה פטור ממיתה. [ולפירוש זה הסכים הרשב"א, וכן דייק הרמב"ן במסכת יבמות [צו א] מדברי רש"י שם [בעמ' ב ד"ה הרי זו] מדברי רש"י שם [בעמ' ב ד"ה הרי זו] שסותר את מה שפירש בסוגייתנו].

הרמב"ן במסכת יבמות [שם] מיישב את פירוש רש"י כאן, שלעולם יבם קטן קונה את יבמתו מדאורייתא, וחכמים עשו את ביאתו כמאמר, היינו שאמרו שאין ביאתו קונה לגמרי לפוטרה מחליצה, ואם בא לגרשה משהגדיל צריכה גט וחליצה.

לרמב"ן עצמו יש שיטה שלישית: מדאורייתא היא קנויה לו לגמרי, ומדרבנן הפקיעו את קניינו לענין ליורשה וכו'. אבל אם בא לגרשה משהגדיל צריכה גט. מפני שמדאורייתא היא קנויה לו.

הגמרא, ראה להלן בהערה הבאה. וכן נראה מדברי עצמות יוסף שם].

836. שהרי קטן שקידש אינו כלום. ויעוד אביו גם כן אינו מועיל לו.

וקשה: לדעת רבי זירא הלימוד "אשת איש" ולא אשת קטן" מלמד את זה גופא שאין אישות לקטן, ולולי הפסוק הזה לא היינו יודעים זאת. ואם כן מובן שהכתוב הוצרך למעט זאת.

ומדוע הגמרא תממה על דברי רבי זירא? ונראה שקושיא זו הוקשתה ל"שיטה לא נודע למי" וכדי לתרץ על כך כתב שמהכתוב [דברים כב יג] "כי יקח איש" דורשים "איש" ולא קטן. ומכאן שאין אישות לקטן. ואין צורך בדרשה "אשת איש ולא אשת קטן".

אך קשה: מאחר שריש לקיש הסתפק שמא אדם מיעד אשה לבנו קטן. אם כן יש לומר שהכתוב הנ"ל אינו ממעט אלא קידושי קטן דעלמא, ולא את יעוד אביו. והדרשה "אשת איש ולא אשת קטן" מלמדת שאין יעוד לקטן! ואם כן, מדוע הגמרא תממה על דברי רבי זירא?

ויש לומר: "אשת איש" משמע שממעט — ולא 'אשת' קטן. ואם כן משמע שיש אישות לקטן ובאותה אישות אין חיובים מיתה. [על פי שיטה לא נודע למי להלן ב"ה דמדאורייתא. ועיין עצמות יוסף, וחזון איש. ועיין רבי עקיבא איגר להלן על תודה מדאורייתא, ועוד].

837. יבם הבא על היבמה שלא על דעת לקנותה, ואפילו אם בא עליה באונס, קנאה. [משנה יבמות נג ב]. [ואפילו אם התכוין בפירוש שלא לקנותה — קנאה, רבי עקיבא איגר בשו"ת רכ"ב אות יד ואילך, מדברי הר"ן והריטב"א לעיל י ב, ועוד]. וטעם הדבר: מפני שאשה הקנו לו ליבם מן השמים [יבמות לט א. רמב"ם פיהמ"ש יבמות נג ב, ועוד]. ולפיכך,

ומקשינן: תרתי! שני הדברים שאמר רבי ינאי הרי דבר אחד הם. שהרי כיון שאין יעוד אלא מדעת הבן, מובן מאליו שאין יעוד אלא בבן גדול, שהוא בן דעת, אבל דעת הקטן אינה נחשבת "דעתו"! ומדוע הוצרך רבי ינאי להשמיענו את שני הדברים? (842) ומתרגינן שני תירוצים:

א. רבי ינאי לא התכוין להשמיענו שני דינים נפרדים. אלא דין אחד בלבד, שאין יעוד אלא בגדול, ו"מה טעם" קאמר רבי ינאי.

כלומר: מה הטעם לכך שאין יעוד אלא בגדול? — לפי שאין יעוד אלא מדעת הבן, וקטן אין לו דעת.

ב. ואיבעית אימא תירוץ נוסף:

מאי, מה היא כוונת רבי ינאי שאמר "אין יעוד אלא מדעת"? — אין הכוונה לדעת הבן כפי שחשבנו לעיל. אלא מדעת דידה מדעת האמה, שתדע האמה שהאדון מייעד אותה לשם קידושין. (843)

ומוכיחה הגמרא מבריייתא שצריך יעוד מדעת האשה: דתני אביי בריה דרבי אבהו:

ביאה, לפיכך כל הבא עליה אחרי שייבמה היבם הקטן מתחייב מיתה, בחיוב איסור אשת איש.

לפיכך, קא משמע לן, השמיע לנו הכתוב, כי למרות שהיבמה זקוקה לביאתו וליבומו של הקטן, והיבם הקטן בא עליה, בכל זאת, אדם זר שבא על אשה זו — הרי הוא פטור ממיתה. (839)

ולפי זה נדחתה ההוכחה של הגמרא שמיעד אדם אשה לבנו הקטן.

ואם כן נשאלת השאלה: מאי הוי עלה? מה יהיה על הספק שהסתפקנו [אם מייעד אדם אשה לבנו הקטן]?

תא שמע, בוא ושמע ראייה לפשוט את הספק:

דאמר רבי אייבו, אמר רבי ינאי:

א. אין יעוד שאדם מייעד לבנו, אלא בגדול.

ב. אין יעוד אלא מדעת הבן.

וממה שאמר רבי ינאי "אין יעוד אלא בגדול", יש ללמוד שאין אדם מייעד אשה לבנו הקטן. (840) (841)

840. כך פירש הריטב"א [סוד"ה מאי הוה] את דברי רש"י. ועיין שם פירוש נוסף.

841. להלן בגמרא נחלקו אם מעות הראשונות [דמי מכירת האמה] לקידושין ניתנו. והאחרונים דנים לדעת רבנן שלקידושין ניתנו: האם צריך שהבן יהיה גדול כבר בשעת המכר. מפני שהדמים הללו ניתנו לקידושין. או שדי בכך שהבן גדול בשעת היעוד עצמו? עיין ס' המקנה, חזון איש, ומנחת חינוך מצוה מג.

842. כך פירש רש"י. אך בדרך כלל כשהגמרא מקשה "תרתי", כוונתה להקשות ששני הדברים סותרים זה לזה. ולפיכך הראשונים פירשו את קושיית הגמרא כאן שלא כדברי רש"י. [עיין תוספות וריטב"א ושיטה לא נודע למי].

843. דעת רבנו תם [לעיל ה' א בתוספות ד"ה שכן] שאין צריך שהיעוד יעשה בהסכמת הבת, אלא צריך שתדע שהאדון מייעדה. אבל מרש"י [להלן ד"ה הוא תני לה] משמע שצריך שהבת תתירצה ביעוד [וזה לשון רש"י: "ואם אינו מודיעה שתקבל עליה" אין כאן קידושין]. וכן דעת הרמב"ם עבדים ד' ח [ועיין רשב"א ופני יהושע וחי' הגרש"ש סי' יט, וראה להלן בהערה 849].

839. לדעת רש"י יבום הקטן קונה את היבמה מדאורייתא ואם מתה יורש אותה, והכתוב לימד שלמרות שהיא כאשתו בכל זאת הבא עליה פטור ממיתה. [כך הבינו הראשונים מדברי רש"י, וכנ"ל בהערה הקודמת].

אבל תוספות פירשו שהכתוב "אשת איש" מלמד שהבא על אשת יבם קטן פטור ממיתה מפני שאינה נקנית לו כלל לענין שום דבר. [ורק מדרבנן ביאת הקטן אוסרת את היבמה על שאר האחים וכנ"ל בהערה הקודמת]. ולזה הסכים הרשב"א.

וקשה על פירוש תוספות: כשם שרב אשי מפרש שהכתוב "אשת איש" בא ללמד שאין יבום הקטן קונה את היבמה, כך היה אפשר לפרש שהכתוב מלמד שאין יעוד האב קונה בקטן. ואם כן קשה: מדוע רב אשי הוצרך להעמיד את הכתוב ביבם? הרי אפשר היה להעמיד את הכתוב ביעוד הקטן כפי שהגמרא פירשה לעיל, ולומר שהכתוב מלמד את זה גופא — שיעוד האב אינו קונה בקטן!

ויש לומר: "אשת איש" משמע — ולא 'אשת' קטן, ואם נאמר שאין אדם מייעד אשה לבנו הקטן, נמצא שאי אפשר לקרוא לה 'אשת קטן' כלל שהרי אינה אשתו. ולפיכך לא יתכן לומר שהכתוב מלמדנו שאין היעוד קונה בקטן כלל. וכל זה בענין יעוד, אבל, לענין יבם קטן, רב אשי מפרש שהכתוב מלמדנו שאין היבום קונה, אך אפשר לקרוא ליבמה 'אשת קטן' מפני שהיא יבמתו, ויש לו זיקה אליה [שיטה לא נודע למי, ועיין תוספות הרא"ש, רשב"א, רבי עקיבא איגר, ובמפרשים הנ"ל בהערה 836].

כאשר האדון נתן לאב את מעות התשלום עבור קנייתה, אותם המעות לא ניתנו עבור הייעוד שהאדון עתיד ליעדה אחר כך.

אלא, שאם האדון רוצה לקדשה אחרי שקנאה, נתנה לו התורה את האפשרות למחול לה על העבודה שהיא עדיין חייבת לעבוד לו, ולייעדה לו לאשה על ידי מחילת חיוב עבודתה [ובתנאי שיש באותה עבודה שוה פרוטה].⁽⁸⁴⁸⁾

והיות ובשעה שהאדון נתן לאב את המעות הראשונות, היא לא התקדשה באותן מעות, אין דעת האב מתחילה לקדשה בהן. הילכך, אם האדון לא יודיע לאמה עצמה שתקבל עליה את קידושיו, אין כאן קידושין.⁽⁸⁴⁹⁾,⁽⁸⁵⁰⁾

וכל זה לדברי רבי יוסי ברבי יהודה. אבל חכמים חולקים, וסוברים ש"מעות הראשונות לקידושין ניתנו". ונמצא כי בשעה שהאב מוכר את בתו לאמה, הוא מתרצה לקבל את המעות מן האדון גם בעבור הקידושין, והרי זה כקידושין דעלמא שנעשו מדעת האב. ולפיכך לדעת חכמים, אין לחלק בין קידושי יעוד לקידושין דעלמא.

נאמר [שמות כא] "אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה" – מלמד הכתוב, שקרא לקידושי האמה "יעוד", שצריך ליעדה,⁽⁸⁴⁴⁾ להודיע לה שהוא מקדשה לו לאשה.⁽⁸⁴⁵⁾

הוא, אביי בריה דרבי אבהו, תני לה, שנה את דברי הברייתא הזאת, והוא אמר לה את פירושה, מדעתו:

הברייתא הזאת מדברת דוקא בקידושי יעוד. אבל קטנה שהתקדשה על ידי אביה, אין צריך הבעל להודיעה בשעת הקידושין שהוא מקדשה.⁽⁸⁴⁶⁾

אך נשאלת השאלה: מדוע לא נלמד מקידושי יעוד לקידושין דעלמא שאף בהן צריך את דעת הקטנה?

וכדי לענות על שאלה זו,⁽⁸⁴⁷⁾ ממשיך אביי בריה דרבי אבהו, ואומר:

והברייתא נאמרה אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר [להלן]: מעות הראשונות – לאו לקידושין ניתנו!

ליעדה": יש מפרשים שצריך שהיעוד ייעשה מדעתה [רש"י ועוד], ויש מפרשים שצריך שהאדון יודיעה שהוא מייעדה, אבל אין צריך את הסכמתה. [רבנו תם ועוד. עיין לעיל הערה 843].

והקשה תוספות הרא"ש:

[א] לדעת הסוברים שאין צריך את הסכמת הבת, מדוע הגמרא מעמידה את דברי הברייתא [שצריך לידעה] כדעת רבי יוסי ברבי יהודה ושלא כרבנן? והלא גם לרבי יוסי ברבי יהודה יש כאן גזירת הכתוב בלא טעם – שצריך שיוודיעה תחילה ואחר כך יקדשה בעל כרחא, ואם כן, כשם שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה יש כאן גזירת הכתוב בלא טעם, כך יש לומר לדעת רבנן!! [וכן הקשה הרשב"א].

[ב] לדעת הסוברים שהכתוב מלמד שצריך להודיע לה שמייעדה, ואין צריך את הסכמתה, קשה: הרי בשעה שמייעדה אומר "הרי את מיועדת לי", ונמצא שכבר הודיעה שהוא מייעדה, ומה לי אם הודיעה רגע אחד לפני היעוד, ומה לי אם הודיעה בשעת היעוד עצמו? ומכאן הקושיות הללו כתב תוספות הרא"ש שנסתבר שצריך שהקידושין יהיו מדעתה. [אך עיין בדבריו לעיל ה' ב ד"ה מה להצד.

850. כך כתב רש"י. ועיין לעיל הערות 849, 843.

והנה, ריצוי קטנה אינו כלום. ואפילו יתומה שאין לה אב אינה מתקדשת על ידי עצמה, ואם כן קשה: מה מועיל ריצוי הבת? והלא האב לא נתרצה ביעוד!

844. יש גורסים "ליודעה" [מובא בריטב"א], או "לידעה" [הגהות ר"א חבר].

845. הלימוד הוא ממה שהכתוב שינה ואמר כאן לשון "יעוד" ולא אמר לשון "קידשה" כך שנאמר בשאר קידושין. [על פי ריטב"א בתוספת הסבר].

846. כלומר: אין ללמוד מדברי הכתוב כאן בענין יעוד, לשאר קידושין שנעשים על ידי האב שגם בהם יצטרך המקדש להודיעה, מפני שיש לחלק בין יעוד לשאר קידושין כפי שאביי בריה דרבי אבהו ממשיך ומבאר. ריטב"א. [אבל מדברי תוספות הרא"ש ד"ה רב נחמן קצת משמע שפירש בדרך אחרת].

847. על פי הריטב"א הנ"ל בהערה הקודמת. [עיין שם].

848. לדעת רבנן מעות הראשונות לקידושין ניתנו, ולפיכך אם רצה ליעדה בסוף שש שנות עבודתה סמוך לשקיעת החמה מקודשת, למרות שלא נשאר עליה לעבוד עבודה שיש בה שוה פרוטה. אבל לדעת רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, ולפיכך צריך שיקדשה בזמן שיש שהות של עבודה השוה פרוטה. והאדון מקדשה במחילת אותה עבודה המוטלת עליה. אבל אם קדשה סמוך לשקיעת החמה אינה מקודשת.

849. הראשונים נחלקו בהסבר דברי הברייתא "מכאן שצריך